

ІНТЕГРАЦІЙНІ ФОРМИ БІЗНЕС-СТРУКТУР ТА ЇХ ЕФЕКТИВНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Досліджено теоретичні основи ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур. Обґрунтовано переваги функціонування сучасних інтеграцій та охарактеризовано їх моделі. Визначено види і фактори, які впливають на функціонування бізнес-структур. Запропоновано оцінку ефективності функціонування інтегрованої структури, при якій розглядається п'ять основних видів процесів.

Ключові слова: інтеграція, бізнес-структури, форми, фактори, економічна ефективність

Kutsyk V., Hatala O.

INTEGRATION FORMS OF BUSINESS-ORGANIZATIONS AND THEIR EFFECTIVE FUNCTIONING

The theoretical principles of the efficiency of integrated business-organizations' functioning are studied. The advantages of the functioning of modern integrations are grounded and their models are characterized. The types and factors that affect business organizations' functioning are defined. The assessment of the efficiency of integrated business-organizations' functioning, in which there are five main process types, is considered.

Keywords: integration, business-organization, forms, factors, economic efficiency

1. Вступ

В економічно розвинених країнах великі інтегровані структури формують вектор розвитку економіки і є основою підтримки стабільності виробництва. Інтеграційні процеси стають дедалі більше значущими і в вітчизняній економіці. Важливими причинами становлення подібних структур у реальному секторі економіки держави є створення сприятливих умов здійснення економічної діяльності, можливість посилення конкурентних позицій та контролю над економічною ситуацією.

Діяльність інтегрованих структур в економіці неодноразово була в центрі уваги вітчизняних і закордонних вчених. Вивченням особливостей їх функціонування, розробкою організаційно-економічних механізмів управління, обґрунтуванням шляхів забезпечення ефективної взаємодії окремих елементів займались: В. Л. Дикань, Г. О. Пасічник, А. І. Пушкар, О. М. Тищенко, Л. І. Федулова [1-5] та ін. Враховуючи те, що інтегровані бізнес-структури уособлюють складні корпоративні утворення, із різномірними бізнес-одинацями, складним питанням є належна оцінка економічної ефективності подібних структур і виявлення чинників, які впливають на їх ефективне функціонування.

Мета статті – дослідження теоретичних основ економічної ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур і вивчення факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на їх економічну ефективність.

2. Теоретичні основи функціонування інтегрованих бізнес-структур

Формування життєздатних економічних структур, що забезпечують ефективне функціонування економіки, вкрай важливо для подальшого розвитку економічної системи і соціально-економічних зв'язків. Форми таких структур можуть бути дуже різні, але сьогодні їх сутність зводиться, головним чином, до інтеграції і партнерства [6].

“Інтеграція” (від лат. *integratio* – відновлення, заповнення; від *integres* – цілий) – стан зв'язаності окремих частин, що диференціюються, і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану. Партнерство – форма співпраці компаній, не закріплена в установчих документах, а підтримувана фактично на основі угоди про корпоративне партнерство.

Основною метою інтеграційних процесів у промисловості є об'єднання фінансових, виробничих, інтелектуальних та інших ресурсів підприємств для підвищення ефективності підприємницької діяльності, забезпечення гарантованих умов поставок сировини і збуту продукції, збільшення прибутку та віддачі від інвестицій, зниження витрат, зростання завантаження обладнання, компенсації бізнес-ризиків, підвищення технологічного рівня і, як наслідок, посилення своїх конкурентних позицій на ринку.

Інтеграція характеризується тісним співробітництвом і кооперацією підприємств аж до об'єднання економічних суб'єктів. Цей процес може мати місце на рівні регіонів, галузей, міжгалузевих об'єднань, в національних масштабах і за їх межами.

До основних переваг інтеграції належать розширені можливості економії, які полягають в наступному: економія на операційних витратах за рахунок об'єднання служб маркетингу, обліку, збуту; економія за рахунок ефекту масштабу; економія за рахунок створення нової, більш ефективної системи управління, що використовує інноваційні технології; доступність фінансових ресурсів, економія за рахунок зміни джерел фінансування, вартості фінансування та інших вигод.

Проте, крім переваг, в обов'язковому порядку повинні враховуватися і ряд недоліків, які має інтеграція, а саме: існуюча тенденція до зростання пропорції постійних витрат; ризик проходження межі оптимального розміру бізнесу, за яким слідує не зростання ефективності, а її зниження; ризик втрати гнучкості та динамізму при зміні технології і попиту; управлінські ризики і бюрократизація, до яких може призвести ускладнення структури управління.

Розрізняють такі види інтеграції: вертикальну та горизонтальну, пряму і зворотну, прогресивну та регресивну, а також змішані форми інтеграції, які поєднують в собі як горизонтальну, так і вертикальну інтеграції одночасно.

Існує декілька моделей інтеграції: комерційна угода, при якій інтеграція мінімальна не бере участі в капіталі компанії або обміні акціями. Така модель найбільш поширена в країнах з високим економічним ризиком; спільне підприємство (СП), коли партнерами створюється абсолютно нова організація, яка дозволяє розділити витрати та знизити ризик; пряма купівля, часто із зовнішнім фінансуванням; перехресне володіння акціями за допомогою обміну; злиття, у тому числі у формі фінансово-промислових груп (ФПГ); структура фінансового холдингу.

У світовій практиці склалися різноманітні типи інтеграції фірм, що розрізняються, залежно від цілей співпраці, характеру господарських відносин між їх учасниками, ступеня самостійності підприємств, які входять до об'єднання. Це стратегічні альянси, консорціуми, картелі, синдикати, пули, асоціації, конгломерати, трести, концерни, промислові холдинги, фінансово-промислові групи тощо. Прагнення знайти баланс між перевагами централізації і децентралізації управління та відповідальності при об'єднанні компаній призводить до вибору таких організаційних форм інтеграції, які займають проміжне місце між повністю централізованою корпоративною структурою і співробітництвом у суто ринковому середовищі.

Розвиток інтеграційної взаємодії господарюючих суб'єктів обумовлено декількома чинниками. По-перше, трансформаційними процесами, що відбуваються у вітчизняній економіці та які змінили умови господарювання. Це пов'язано з розвитком нових галузей виробництва, збільшенням диференціації та інтеграції окремих виробництв, поглибленням міжнародного поділу праці, необхідністю становлення постіндустріального та інформаційного суспільства тощо. Ці чинники призвели до на-

ростаючого ускладнення структурних складових економіки, включно з не просто збільшенням кількості її елементів, але й змінами якісних параметрів останніх і ускладненням умов, систем і механізмів їх взаємодії у формі інтеграції на різних рівнях економічної системи. По-друге, історичною еволюцією форм організації виробництва, яка призвела до виникнення інтегрованих структур нового типу – мережових корпорацій, кластерів та інших структур інституційного типу [6].

Взаємодія господарюючих суб'єктів є інтеграційною, якщо: відбувається між двома і більше суб'єктами у певних інституційних рамках, які задають засоби, механізми і структури економічної взаємодії; заснована на єдності цілей, інтересів та економічної політики суб'єктів; передбачає узгодженість дій і відсутність суперництва; формує стійкі зв'язки, засновані на ієрархії (підпорядкуванні) або рівноправності суб'єктів; призводить до формування нового суб'єкта, який функціонує як єдиний комплекс інтегрованої структури.

Отже, інтегрована бізнес-структура – сукупність неоднорідних за складом економічних одиниць, які мають свої особливості, та повні зв'язки, що є важливою складовою зворотного впливу один на одного.

3. Характеристика факторів, які впливають на функціонування бізнес-структур

На ефективне функціонування інтегрованих структур впливають чимало факторів. Для їх визначення одним з головних завдань є виділення внутрішнього (мікроекономічного) і зовнішнього (макроекономічного) середовища функціонування суб'єктів господарювання в умовах інтеграції.

Інтегрована структура, як і будь-який господарюючий суб'єкт, знаходиться і функціонує у зовнішньому макроекономічному середовищі. При цьому така структура відрізняється тим, що безліч складових її елементів є окремими суб'єктами господарювання, в яких існує власне безпосереднє оточення. У той же час одиниці інтегрованої структури можуть замінити один одному окремі елементи безпосереднього оточення. Чимало факторів, що визначають ефективність інтегрованої бізнес-структури, можуть бути зовнішніми для окремого господарюючого суб'єкта, що входить до її складу, однак в умовах інтеграції є одночасно внутрішніми для інтегрованої структури в цілому, і провести межу між ними іноді доволі складно.

Доцільним відносити до внутрішніх чинників ті, які обумовлюють ефективність інтегрованої структури, виходячи з власного потенціалу суб'єкта господарювання. А до зовнішніх слід відносити фактори макроекономічного середовища інтегрованої структури, а також мезоекономічного середовища і безпосереднього оточення самої інтегрованої структури.

Зовнішніми факторами ефективності інтегрованої структури є такі: макроекономічні (рівень загальноекономічної стабільності; інфляційні процеси; рівень зайнятості тощо); ринкові (коливання попиту на продукцію; доступність ресурсів; рівень

конкуренції; життєвий цикл галузі та продукту тощо); інституційні (розвиненість інститутів державного регулювання; ефективність інститутів ринку праці; стабільність і зрозумілість податкової системи; розвиненість фондового ринку тощо); політичні (лояльність держави до бізнесу та можливості державної підтримки; зовнішньоекономічне співробітництво держави; податкова політика тощо); технологічні (державне регулювання та стимулювання у сфері НДДКР та інновацій; розвиненість і доступність сучасних технологій тощо).

До внутрішніх факторів, які впливають на ефективність функціонування інтеграційної структури, можна віднести: управлінські (якість корпоративного управління; кваліфікація управлінського персоналу тощо); виробничі (ефект масштабу; ритмічність поставок виробничих запасів; структура та специфіка витрат виробництва; розвиненість логістичної мережі тощо); техніко-економічні (технологічні умови виробництва; специфічність активів; ритмічність відтворювальних процесів тощо); фінансово-інвестиційні (доступність і вартість фінансових ресурсів; можливості податкової оптимізації; можливість реструктуризації фінансових потоків; можливість залучення відносно дешевих фінансових ресурсів тощо); економіко-географічні (масштаби і ступінь концентрації та локалізації виробництва; доступність транспортних мереж тощо).

Для оцінки ефективності функціонування інтегрованої структури доцільно розглянути п'ять основних видів процесів: матеріальні процеси, пов'язані з придбанням (власним виготовленням), використанням сировини і матеріалів у виробництві готової продукції, а також з реалізацією готової продукції; технічні процеси, пов'язані з придбанням і використанням об'єктів основних засобів у процесі виробничо-господарської діяльності; фінансові процеси, пов'язані із залученням, розподілом і використанням фінансових ресурсів інтегрованої структури при здійсненні фінансово-господарської діяльності; інвестиційні процеси, пов'язані із залученням і використанням ресурсів для фінансування інвестиційних проектів і програм, що реалізуються інтегрованою структурою; процеси управління, пов'язані зі здійсненням впливу суб'єкта управління на об'єкти управління окремих бізнес-одиниць в межах інтегрованої структури.

Ефективність взаємодій між структурними елементами інтегрованої структури можна представити як функціональну залежність між ефективністю діяльності бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури та ступенем впливу взаємодіючого підприємства на діяльність даного господарюючого суб'єкта в межах відповідних процесів інтегрованої структури:

$$E_{KB} = f(E_{BO}, CB),$$

де E_{KB} – ефективність внутрішньокорпоративних взаємодій;

E_{BO} – ефективність бізнес-одиниці в рамках окремих процесів інтегрованої структури;

CB – ступінь впливу взаємодіючої господарської одиниці на діяльність даного господарюючого суб'єкта в рамках відповідного процесу;

f – функціональна залежність, що характеризує вплив E_{BO} і CB на результуючий показник E_{KB} .

Сукупність взаємодій суб'єктів господарювання у межах інтегрованої структури доцільно представити у вигляді матриці суміжності, в якій кожен елемент є силою впливу господарюючого суб'єкта на діяльність взаємодіючих бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури.

Ефективність інтегрованої структури в цілому може бути розрахована як середня величина ефективності за здійснюваними в ній процесам. При цьому загальна ефективність бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури уособлює сумарну оцінку власної ефективності та ефективності внутрішньокорпоративних взаємодій в рамках відповідних процесів.

4. Висновки

Створення інтегрованих бізнес-структур в економіці України дають підстави сформувати загальнотеоретичні основи їх функціонування. Оцінка економічної ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур багато в чому пов'язана з врахуванням різноманітних внутрішньокорпоративних зв'язків, які впливають як на функціонування окремих господарюючих суб'єктів, що входять до складу компанії, так і на загальну ефективність бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дикань В. Л. Финансово-промышленные группы в Украине [Текст] : монографія / В. Л. Дикань, И. В. Чернобовка. – Х. : Основа, 1997. – С. 140-141.
2. Пасічник Г. О. Перспекиви розвитку інтегрованих корпоративних структур [Текст] / Г. О. Пасічник // Фінанси України. – 2002. – № 12 – С. 123-131.
3. Пушкарь А. И. Стратегические группы предприятий: концепция, методология, управление [Текст] : науч. издание / А. И. Пушкарь, Ю. Е. Жуков, А. А. Пилипенко. – Х. : Кроссрод, 2006. – 440 с.
4. Тищенко О. М. Кластери як вектор розвитку економіки: організація, сутність і концепції [Текст] / О. М. Тищенко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – № 21. – С. 74-80.
5. Федуллова Л. І. Інтеграційні процеси корпоративних структур: можливості для інноваційного розвитку економіки України [Текст] / Л. І. Федуллова // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 3 – С. 9-31.
6. Егорова А. В. Институциональные основы интеграционного взаимодействия субъектов хозяйствования [Текст] : автореф. дис. на соискание науч. ступени канд. экон. наук: спец. 08.00.01 – экономическая теория / А. В. Егорова. – Саратов. – 2008. – 23 с.
7. Пилипенко А. А. Конкуренстратегія й формування системи стратегічного управління розвитком інтегрованої структури бізнесу [Текст] / А. А. Пилипенко // Коммунальное хозяйство городов : научно-технический сборник. – 2013. – № 82. – С. 84-91.